

CREATIVITATEA LA VÂRSTA ADOLESCENTINĂ

Igor Racu, prof. univ., dr., hab.
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
Adina (Moraru) Dan, psiholog clinician specialist,
psihoterapeut în supervizare – hipnoză clinică ericksoniană, București

CREATIVITY AT THE ADOLESCENT AGE

Igor Racu, PhD. Hab., Univ. Prof.,
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau
ORCID: 0000-0001-8143-4908
racu.igor@upsc.md
Adina (Moraru) Dan, specialist clinical psychologist,
psychotherapist in supervision - Eriksonian clinical hypnosis, Bucharest
ORCID: 0009-0004-4719-8453
psihologadinadan@gmail.com

CZU: 159.928

DOI: 10.46727/c.v1.24-25-03-2023.p34-39

Abstract. This is a meta-analysis of studies on the concept of creativity in adolescence. The objective of the meta-analysis is to reveal aspects of creativity specific to these life periods. We refer to aspects such as the factors that influence creativity (individual, parental, educational and social contextual factors). Conducting an analysis of the studies carried out to date regarding creativity in adolescence does not provide a clear map of the aspects of creativity that have already been studied, opening a new path to new discoveries in areas of creativity that have been poorly or not at all studied.

Keywords: creativity, adolescence, meta-analysis, individual, parental, educational and social contextual factors.

Este dificil de formulat o definiție unanim acceptată a creativității. În sens larg, ea reprezintă un fenomen general uman, mai exact, este forma cea mai înaltă a activității umane. În sens restrâns, creativitatea se definește în funcție de patru accepțiuni ale conceptului, și anume, creativitatea ca produs, ca activitate, ca potențialitate general umană și ca dimensiune complexă a personalității [8].

Creativitatea reprezintă o capacitate specific umană, care este rezultatul activității funcțiilor psihice, precum a celor intelectuale, volitive, afective, conștiente sau inconștiente, native sau dobândite pe parcursul vieții. Cu alte cuvinte, creativitatea se referă la producerea unor conținuturi sau produse noi, originale, fie că vorbim despre tehnică, opere artistice, obiecte artistice, lucrări științifice inovative etc. [8].

G.W. Allport utilizează termenul de creativitate pentru a desemna o personalitate [1]. Allport a dezvoltat o teorie a creativității care se concentrează pe trăsăturile de personalitate asociate cu creativitatea. Potrivit teoriei sale, creativitatea este strâns legată de trăsăturile de personalitate, cum ar fi deschiderea către experiență, flexibilitatea cognitivă și capacitatea de a face conexiuni neobișnuite între idei. Allport a susținut că creativitatea nu este un atribut unic sau o trăsătură izolată a personalității, ci mai degrabă o combinație complexă de trăsături și factori personali și contextuali. De asemenea, a subliniat importanța factorilor contextuali în dezvoltarea creativității și a sugerat că creativitatea poate fi încurajată prin crearea unui mediu care să permită și să încurajeze explorarea și experimentarea. Schimbul de idei și feedback-uri în procesul creativ pot juca un rol important în dezvoltarea și îmbunătățirea ideilor și a produselor creative.

În general, teoria creativității a lui Allport a evidențiat importanța trăsăturilor de personalitate, a factorilor contextuali și a interacțiunii sociale în dezvoltarea creativității. Această teorie a fost una dintre primele abordări care a recunoscut că creativitatea este un fenomen complex și multifactorial, care implică atât aspecte individuale, cât și contextuale [1].

Atunci când vorbim despre creativitate ne gândim automat la procesul creativ, însă de la creativitate până la obținerea creației drumul este lung.

Creativitatea este capacitatea de a genera idei, soluții sau produse originale și valoroase. Aceasta poate fi exprimată în diverse moduri, precum în arte, știință, tehnologie sau afaceri. Există mai multe teorii despre procesul creativității, dar o viziune comună este că aceasta implică o combinație de cunoștințe, experiență, imaginație și curajul de a risca și de a experimenta lucruri noi.

Conform lui Zlate [8], creativitatea este o abilitate complexă, care implică generarea de idei noi și valoroase, precum și capacitatea de a transforma aceste idei în produse concrete și poate fi dezvoltată prin practică și exercițiu, dar și prin expunerea la situații noi și diverse. În procesul creativității este important să se încurajeze gândirea liberă și neconvențională, precum și curajul de a experimenta și de a explora.

Creativitatea este un proces complex și dinamic care implică trei elemente interconectate: persoana creativă, contextul și produsul creativ. Creativitatea nu este doar o trăsătură individuală, ci și un proces social și cultural, influențat de mediul social și de cultura în care individul se dezvoltă și activează. Este deosebit de important contextul social și cultural în dezvoltarea creativității, creativitatea putând fi înțeleasă și studiată în contextul interacțiunii dintre individ și mediul social și cultural [2].

Hanson [2] abordează creativitatea din perspectiva procesului de colaborare și a interacțiunii sociale. Conform acestuia, creativitatea este un proces social, care implică colaborare și interacțiune între diverse persoane cu diferite perspective și experiențe. De asemenea, el subliniază importanța schimbului de idei și de feedback-uri în procesul creativ și sugerează că creativitatea poate fi încurajată prin crearea unui mediu de lucru care să stimuleze interacțiunea și colaborarea între membrii unei echipe.

În dezvoltarea creativității sunt importante contextele social și cultural, dat fiind faptul că creativitatea nu este doar o trăsătură individuală, ci și un proces influențat de mediul social și de cultura în care individul se dezvoltă și activează.

Creativitatea este importantă nu doar în domeniile artistice sau culturale, ci și în domeniile științifice și tehnologice. Creativitatea poate fi folosită pentru a găsi soluții la problemele complexe și pentru a inova în domenii diferite, fiind o abilitate importantă pentru dezvoltarea personală și profesională a indivizilor. Aceasta poate fi dezvoltată prin practică și expunerea la situații diverse și poate fi folosită pentru a găsi soluții la probleme complexe și pentru a inova în diferite domenii [2].

Un alt aspect important al creativității este procesul iterativ și de îmbunătățire continuă. Adesea, ideile inițiale pot fi incomplete sau imperfecte, dar, prin feedback și ajustare, acestea pot fi rafinate și dezvoltate într-un produs final valoros. Prin rafinarea continuă a creativității, are loc permiterea soluțiilor inovative să se dezvolte, să capete formă atât în folosul personal, cât și al celor din jur. Presupunând noutate, creativitatea implică disponibilitatea de a ne asuma riscuri și putem cochetă cu zona de risc (sănătos) atunci când avem o stare de siguranță.

Creativitatea poate fi dezvoltată și îmbunătățită prin exercițiu și practică regulată. De asemenea, este important să se încurajeze gândirea liberă și neconvențională, precum și să se aibă curiozitate și deschidere către idei noi și neașteptate. Creativitatea poate fi o forță motrice puternică pentru inovație și progres atât în plan personal, cât și în planul societății și economiei în general [2].

Creativitatea se referă la producerea de idei noi, astfel că putem fi înclinați să credem că studiul ei se încadrează pe bună dreptate în domeniul psihologiei cognitive. Desigur, creativitatea implică cunoaștere, dar implică un tip de cunoaștere care pare să apară doar într-o matrice de trăsături motivaționale, atitudinale și personalizate asociate. Astfel, pentru a înțelege creativitatea, trebuie să privim persoana într-un mod holistic. Din acest motiv, teoriile despre procesul creativ au fost în mod tradițional mai degrabă teorii ale personalității decât teorii pur cognitive.

Există un raport între inteligență și creativitate, dar nu trebuie uitat și rolul factorilor non-intelectuali în dinamica creativității. Cercetările au indicat faptul că un IQ ridicat nu corelează neapărat cu un nivel crescut al creativității. Desigur că, pentru a ajunge să finalizeze un produs creativ, o persoană are nevoie de mai mult decât un intelect mediu. Creativitatea, fiind plasată sub incidența întregii personalități, implică factori intelectuali și nonintelectuali deopotrivă.

Apare întrebarea: creativitatea este înnăscută sau dobândită? E. Langer, profesor la Universitatea Harvard, susține: „Creativitatea nu este apanajul câtorva persoane speciale și talente. Este ceva de care toată lumea este capabilă, indiferent de ceea ce face” [4, p. 34]. Tot în cadrul Universității Harvard s-au realizat cercetări cu privire la creativitate, iar rezultatele au indicat faptul că scorurile au fost mai mari pentru participanții în vârstă de 20 de ani decât pentru cei din alte grupe de vârstă și ușor mai mari pentru femei, dar, în general, diferențele demografice în ceea ce privește performanța au fost foarte mici.

Putem observa dezvoltarea creativității încă din copilărie, aceasta dezvoltându-se odată cu celelalte funcții psihice implicate în procesul de creație, iar în **perioada adolescenței** se observă mai predominant, atunci când și mediul are o influență pozitivă.

Cercetările privind influența genetică asupra creativității arată că acestea sunt nesemnificative, sugerându-se că gradul de creativitate este determinat de calități ale mediului familial [3].

Adolescența este, de obicei, conceptualizată ca o fază de tranziție de la copilărie la (emergentă) maturitate, care acoperă perioada între 10 și 19 ani. Aceasta este adesea văzută ca o perioadă critică pentru dezvoltarea identității creative. Un motiv este că adolescenții trec prin schimbări rapide de neurodezvoltare, inclusiv dezvoltarea unor niveluri mai avansate de gândire obiectivă, rațională, ipotetică, abstractă și metacognitivă. Un alt motiv este pentru că identitățile creative ale tinerilor sunt, de asemenea, în curs de dezvoltare și suferă schimbări și, prin urmare, pot fi mai susceptibile la experiențe sociale, emoționale și relaționale, care pot ajuta la susținerea sau, potențial, la suprimarea dezvoltării identității creative [5].

Adolescența este o perioadă importantă pentru dezvoltarea creativității, deoarece în această perioadă tinerii își dezvoltă gândirea abstractă, imaginația și capacitatea de a face conexiuni între idei.

În timpul adolescenței, tinerii încep să exploreze noi interese și pasiuni și să-și dezvolte propriul stil de gândire și expresie artistică. Creativitatea poate fi exprimată prin artă, muzică, literatură, design și alte forme de expresie.

Adolescenții care sunt expuși la o varietate de experiențe și activități creative, au o mai mare șansă de a-și dezvolta abilitățile creatoare. De asemenea, este important să li se permită să experimenteze și să greșească, deoarece acest lucru îi poate ajuta să învețe din propriile lor experiențe și să găsească modalități noi și inovatoare de a aborda problemele și de a-și exprima creativitatea.

În general, adolescenții care sunt stimulați și încurajați să-și dezvolte creativitatea pot avea o mai mare încredere în ei înșiși și pot dezvolta abilități și talente care îi pot ajuta să obțină succes în viața lor personală și profesională pe termen lung.

De cele mai multe ori, adolescenții creativi au părinți care pun valoare pe nonconformism, pe independență, își acceptă copiii așa cum sunt, le însuflă curaj, curiozitate și spirit ludic și, cel mai important, le oferă posibilitatea de a experimenta lucruri noi.

Integrarea puberului în viața culturală cu eforturi personale ce nu traversează neapărat mediul familial este o modalitate a exprimării autonomiei și a cerinței de identitate ce se manifestă impetuos.

Creativitatea manifestă și tendințe de socializare, de integrare în „curențele creative” moderne.

Odată cu vârsta, capacitatea de a fi creativ se schimbă. S-a constatat faptul că performanța la testele de creativitate tinde să crească în anii adolescenței. Creativitatea crește sau descrește în funcție de caracteristicile de dezvoltare ale vârstei precum și de standardele culturale [2].

Mediul reprezintă un aspect esențial pentru stimularea creativității. O mare răspândire au întâlnirile pentru imprimare și ascultare de muzică, întâlnirile sportive, excursii, explorare, lectură, vizionarea de filme, citirea de reviste etc.

Există adolescenți care ajung să renunțe la dorința de exprimare creativă, deoarece consideră că lucrările lor nu sunt suficient de originale, în timp ce alții recâștigă libertatea și noutatea exprimării pe care au avut-o ca și copii și o utilizează prin adăugarea deprinderilor tehnice dobândite în școală, ajungând la o serie de produse creative deosebite.

Un studiu realizat de Van der Zanden în anul 2020: „Un studiu asupra creativității în perioada adolescenței: influența contextului social” oferă noi perspective asupra întregului context al creativității, evidențiind factorii asociați cu îmbunătățirea sau inhibarea creativității adolescenților. Deși dezvoltarea creativității adolescenților este un domeniu promițător de cercetare în domeniu, sunt încă multe aspecte nedescoperite cu privire la factorii implicați în dezvoltarea creativității adolescenților și la rolul contextului social. Scopul acestui studiu de revizuire sistematică a fost de a identifica și rezuma factorii asociați cu îmbunătățirea sau inhibarea creativității adolescenților într-un eșantion de 64 de studii publicate. Factorii de susținere și inhibitori au fost clasificați în patru categorii: factori individuali, factori parentali, factori educaționali și factori contextuali sociali [6].

Factorii individuali care susțin dezvoltarea creativității adolescenților au inclus: deschiderea către experiență, motivația intrinsecă, autoeficacitatea creativă, atribuirea adversității factorilor externi și performanța academică. Anxietatea de stare a fost asociată cu factorii inhibitori.

Factorii parentali de susținere au inclus sprijinul parental și motivația autonomă cu implicarea mamei.

Factorii educaționali care susțin dezvoltarea creativității adolescenților au inclus: echilibrarea libertății și îndrumarea necesară; activități flexibile, deschise, cu așteptări clare de învățare; deschiderea și încurajarea ideilor studenților; atmosferă de încredere și respect; și resurse de învățare variate.

În cele din urmă, *factorii contextuali sociali de susținere* au inclus interacțiunile încurajatoare, precum exprimarea sau provocarea ideilor, încurajarea adolescenților să privească problemele din mai multe perspective globale și temporale.

Factorii contextuali sociali inhibitori au inclus presiuni crescute asupra profesorilor pentru a pregăti elevii să performeze bine la evaluări, precum și un accent sporit pus pe programele standardizate și pe evaluările aferente. De asemenea, s-a constatat faptul că marea majoritate a studiilor din eșantionul cercetării (n = 60, 94%) nu a luat în considerare rolul jucat de factorii contextuali sociali. Încheiem prin a discuta implicațiile pentru cercetările viitoare.

Adolescenții participă în contexte sociale multiple și în expansiune, cum ar fi mediile familiale, școlare și de la egal la egal. Aceste contexte sociale și interacțiunile indivizilor din interiorul lor joacă un rol cheie în modelarea identităților, valorilor și comportamentelor adolescenților. La rândul lor, interacțiunile și dezvoltarea adolescenților contribuie la modelarea acestor contexte. Această interacțiune dinamică dintre contextul social și comportamentul adolescentului face din adolescență o fază deosebit de promițătoare pentru studiul creativității. Într-adevăr, cercetătorii în creativitate au început să recunoască din ce în ce mai mult atât dinamica, cât și natura împletită a acțiunii creative și a contextelor socioculturale [2].

Un sfert dintre articole (adică, 16 articole, 25%) s-au concentrat pe analize de factori individuali relevanți pentru dezvoltarea creativității adolescenților, inclusiv demografie, personalitate, motivație și performanță academică. În ceea ce privește genul, studiile din eșantion au raportat constatări mixte cu privire la relația dintre gen și creativitate, în timp ce unele studii nu au găsit diferențe. De asemenea, nu s-au găsit diferențe de gen la testele generale ale creativității, dar au găsit diferențe de gen la testele specifice domeniului. Fetele au obținut scoruri mai mari la fluență, flexibilitate și elaborare la testele de creativitate specifice domeniului (despre uniforme școlare și hrană sănătoasă) decât băieții. S-a mai descoperit că băieții au obținut niveluri mai mari de creativitate științifică în biologie decât fetele, acestea având un scor mai mare la creativitatea socială decât băieții [6].

Trăsăturile de personalitate și afectivitatea au servit, de asemenea, ca punct central al analizei. S-a descoperit că introversia este legată pozitiv de creativitate. Deschiderea către experiență, un factor citat frecvent în literatura de studii despre creativitate ca o corelație cheie a creativității a fost, de asemenea, raportată ca fiind asociată pozitiv cu creativitatea în studiile din eșantionul metaanalizei realizate de către Van Der Zanden. Deschiderea către experiență era legată de realizările creative în domeniile muzicii, scrisului și artelor, dar nu și în știință și tehnologie. Nu s-au găsit influențe ale extraversiei, agreabilității, nevroticismului și ale conștiinciozității asupra creativității. În ceea ce privește emoțiile, studiile din eșantion au furnizat constatări oarecum mixte. Unele studii au raportat că nu a existat nicio relație între indicatorii inteligenței emoționale și cei ai creativității, în timp ce un alt studiu a arătat relații pozitive între scalele de inteligență emoțională și cele de creativitate [6].

Scopul acestui studiu de revizuire sistematică a fost acela de a oferi mai multă lumină asupra factorilor care par să sporească sau să inhibe creativitatea în adolescență, inclusiv rolul pe care contextul social îl joacă în dezvoltarea creativității adolescenților. Acest lucru poate ajuta cercetătorii să se concentreze și să-și extindă eforturile menite să înțeleagă cum ar putea fi susținută creativitatea în această perioadă unică a dezvoltării umane [6].

Un alt studiu important este cel realizat de către Kleibeuker, „Creativity Development in Adolescence: Insight from Behavior, Brain, and Training Studies”. Conform lui, creativitatea este un construct cu mai multe fațete care implică diferite procese cognitive. În cadrul studiului, sunt rezumate studiile care arată că creativitatea se dezvoltă considerabil în timpul adolescenței, cu diferite traiectorii de dezvoltare pentru perspicacitate, gândire divergentă verbală și gândire divergentă vizual-spațială. Apoi, aceste cursuri ale timpului de dezvoltare sunt adaptate la modificările activității creierului atunci când indivizii îndeplinesc sarcini de gândire divergente. Descoperirile indică un rol important al cortexului prefrontal pentru generarea de noutate și complexitate [3].

Există o mulțime de studii recente [2, 3, 4, 6] despre creativitatea la adolescenți. Iată câteva descoperiri și concluzii ale acestora:

- creativitatea la adolescenți poate fi influențată de mediul social și cultural. Adolescenții care sunt expuși la culturi care încurajează gândirea creativă și neconvențională sunt mai predispuși să dezvolte această abilitate;
- adolescenții care sunt angajați în activități creative în afara școlii (cum ar fi muzica, pictura, teatrul sau scrisul) sunt mai predispuși să fie creativi și să aibă o abordare mai flexibilă și neconvențională a problemelor;
- adolescenții care se simt în siguranță să-și exprime gândurile și ideile sunt mai predispuși să fie creativi. În acest sens, mediile școlare care încurajează comunicarea și colaborarea pot spori creativitatea adolescenților;
- adolescenții care sunt capabili să-și folosească imaginația pentru a găsi soluții la probleme complexe sunt mai predispuși să dezvolte abilități creative mai avansate;
- adolescenții care sunt deschiși la experiențe noi și care sunt dispuși să își asume riscuri sunt mai predispuși să fie creativi;

- creativitatea la adolescenți este influențată de mai mulți factori, inclusiv mediul social și cultural, activitățile extrașcolare și personalitatea adolescentului. Este important ca adolescenții să fie încurajați să-și dezvolte abilitățile creative și să aibă un mediu de învățare care încurajează comunicarea, colaborarea și gândirea liberă și neconvențională.

Așa cum s-a putut observa din cadrul cercetărilor realizate, există aspecte legate de creativitate care au fost slab abordate. Deși majoritatea studiilor din cadrul metaanalizei s-au concentrat pe efectele unei abordări instrucționale asupra creativității adolescenților, doar câteva articole au descris procesele concrete prin care aceste abordări pot susține creativitatea sau modul în care metoda a fost încorporată în curriculumul sau cultura școlară mai largă.

Creativitatea este rezultatul muncii, al implicării noastre cu trup și suflet în anumite proiecte, iar acele momente mult dorite apar ca urmare a angajamentului nostru.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLPORT, G.W. *Becoming: Basic Considerations for a Psychology of Personality*. New Haven: Yale University Press, 1960. 115 p. ISBN-13: †978-0300-0000-23.
2. GLĂVEANU, V. P., HANCHETT HANSON, M., BAER, J., BARBOT, B., CLAPP, E. P., CORAZAA, G. E., & STENBERG, R. J. *Advancing creativity theory and research: A socio-cultural manifesto*. The Journal of Creative Behavior. 2019, ISSN: 2162-6057. pp. 1-5. <https://doi.org/10.1002/jocb.395> (vizitat 01.04.2023).
3. KLEIBEUKER, S.W. et al. *Creativity Development in Adolescence: Insight from Behavior, Brain, and Training Studies*. New directions for child and adolescent development. 2016, ISSN: 1534-8687. pp. 73-84. <https://doi.org/10.1002/cad.20148> (vizitat 01.03.2023).
4. LANGER, E. *On Becoming an Artist: Reinventing Yourself Through Mindful Creativity*. Cambridge: Harvard University Press, 2006. 288 p. ISBN-13: †978-0345-456-304.
5. ȘCHIOPU, U., VERZA E. *Adolescența - personalitate și limbaj*. Editura Albatros, 1989. 294 p. ISBN: 973-24-0072-2.
6. VAN DER ZANDEN, et al. *A review study about creativity in adolescence: Where is the social context?*. 2020, ISSN: 1871-1871. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100702> (vizitat 01.03.2023).
7. VERZA, E., VERZA, F.E. *Psihologia vârstelor*. București: Editura Trei, 2017. 556 p. ISBN: 978-606-0237-2.
8. ZLATE, M. *Introducere în psihologie*, Iași: Editura Polirom, 2015. 416 p. ISBN: 978-973-465-829-9.